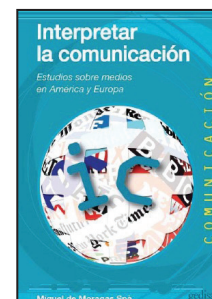

DE MORAGAS I SPÀ, M. *Interpretar la comunicació. Estudios sobre medios en América y Europa*. Barcelona: Editorial Gedisa, 2011, 334 p.
ISBN 978-84-9784-661-5

PER MIQUEL RODRIGO ALSINA
Catedràtic de la Universitat Pompeu Fabra

Cartografiar la investigació de la comunicació

Qualsevol disciplina és una geografia per explorar que, afortunadament, alguns investigadors s'afanyen a anar descobrint i relatant. Aquesta geografia pot ser un desert, són aquelles disciplines en què gairebé no hi ha investigacions i les novetats són escasses. Pot ser un jardí, en què l'ordre i el control és la norma de les recerques. Però també pot ser una jungla, en què el creixement exuberant i incontrolat dificulta enormement que se n'estableixin els límits.

El creixement de la recerca en comunicació ha estat, en els darrers anys, immens. Des de la dècada dels noranta, els estudis en comunicació viuen una nova etapa, com ho evidencia la multiplicació dels centres que imparteixen estudis especialitzats en aquest àmbit; l'augment de grups de recerca; la proliferació de revistes científiques, i, per consegüent, de producció científica (García Jiménez 2007, 156). Per això es fa imprescindible que els investigadors de la comunicació facin de cartògrafs i, mitjançant els seus relats, ens dibuixin el mapa per situar els múltiples i diversos estudis de comunicació.

El 1981, Miquel de Moragas i Spà va publicar un llibre fonamental per cartografiar les recerques de la comunicació del nostre país i de Llatinoamèrica, *Teorías de la comunicación. Investigaciones sobre los medios en América y Europa*. Exactament al cap de trenta anys, el professor De Moragas publica *Interpretar la comunicació. Estudios sobre los medios en América y Europa*. Aquest text és una posada al dia necessària del mapa d'aquella obra pionera, perquè, com ho assenyala De Moragas (p. 15), "Des del 1981 fins al 2011, el sistema de comunicació ha experimentat certament un canvi espectacular [...]". El repte no és menor: en paraules de l'autor, en aquest llibre "es proposa respondre als grans canvis que s'han produït tant en la comunicació com en els seus estudis" (p. 11). Així, el relat comença pràcticament en les bases a partir de les quals es van fer els primers estudis. Cal tenir en compte que "Les ciències de la comunicació, com a totes les disciplines científiques,

són el resultat d'aportacions diferents i porten la marca de la seua història." (Ollivier 2010, p. 195).

D'altra banda, com molt bé ho assenyala Martínez Nicolás (2006, 166-168), cada generació d'investigadors de la comunicació ha dut a terme, amb més o menys encert, una tasca en la consolidació d'aquesta recerca. Així doncs, convé mapejar la producció científica en aquest camp per dibuixar els contorns, de vegades imprecisos, de la recerca. En el cas que ens ocupa, cal destacar la dificultat d'aquest afany. Com podem descriure la jungla de la ingent recerca en comunicació? L'autor resisteix aquesta tasca àrdua combinant, com a mínim, quatre criteris: l'històric, el geogràfic, el temàtic i el paradigmàtic o metateòric.

A partir del criteri històric, es recull la gènesi de la recerca en comunicació de masses. Inevitablement, aquesta és la part que més recull les aportacions de l'obra del 1981, però hi ha una reelaboració del text i una posada al dia important. Seguint un criteri geogràfic, analitza la producció investigadora a Europa i a l'Amèrica, encara que dedica una atenció especial a l'Europa llatina (França, Itàlia, Portugal i Espanya). D'acord amb un criteri temàtic, es recullen els estudis sobre els efectes, les teories de la recepció, les recerques sobre comunicació i cultura, etc. Finalment, també s'interpreten els diferents paradigmes que han configurat les recerques de comunicació, el paradigma cibernètic (Wiener i Shannon), el funcionalisme (Parsons, Lazarsfeld...), l'interaccionisme simbòlic (Blumer, Goffman...), els estudis culturals (Williams, Hall...), etc.

Tot i que l'autor té una intenció historicista manifesta, aquests quatre criteris s'entremesclen i s'interpel·len en diverses parts del text. L'autor mateix assenyala que la prioritat del seu text és "[...] la història de la recerca, analitzant-ne l'evolució, però sobretot la intertextualitat entre teories que s'ha anat produint al llarg de més de mig segle de recerques" (p. 11). Aquesta intertextualitat potser pot produir un cert desconcert al neòfit, però segurament és l'única manera possible d'aconseguir una visió panòptica dels estudis de la comunicació. Cal tenir en compte que el que caracteritza els estudis de comunicació és un desenvolupament força desordenat. Però, com ho afirma Ollivier

(2010, 196), en referir-se a l'estatut disciplinari de les ciències de la comunicació i els seus objectes d'estudi: "Aquesta varietat no comporta incoherència científica. Per reprendre una metàfora espacial, aquesta varietat constitueix, més aviat, les ciències de la comunicació com un lloc a partir del qual es pot interrogar la societat i els grups, les persones i les seues màquines, els missatges i les seues condicions de producció, de circulació, de recepció i d'interpretació."

Pel que fa a l'estatut disciplinar, De Moragas està en la línia de Martínez Nicolás (2006, 154), que afirma "La *teoría de la comunicación* resulta plausible, és clar, com a *lloc de trobada* de les aportacions realitzades des de les ciències socials i les humanitats fins a l'estudi dels fenòmens comunicatius contemporanis; però no així la *comunicología* com a disciplina científica" (en cursiva a l'original). Així, per a De Moragas (2011, 21), "la recerca de la comunicació social no ha de ser defensada pròpiament com una disciplina, o ciència social particular, sinó que ha de ser defensada de manera vertical i horitzontal, per les recerques diverses sobre el seu objecte i també per les aportacions bàsiques esmentades de la teoria de la comunicació. Els estudis de comunicació són, en aquest sentit, un paradigma de la transversalitat dels nous estudis socials".

Per finalitzar, encara que pugui semblar poc important, s'hauria agraït un índex temàtic i d'autors per poder accedir, per una via ràpida, directament a la informació buscada. De tota manera, aquest recurs sempre estarà disponible si es fa una versió digital de l'obra. Segurament també s'hi podrien buscar absències d'autors i de recerques, però seria injust en una obra tan completa i actualitzada. Ja se sap que un mapa, per ser eficaç, ha de ser una versió simplificada de la realitat. Recordem el conegut conte, titulat significativament "Del rigor en la ciencia", de Jorge Luis Borges (1981, 143-144): "[...] En aquell Imperi, l'Art de la Cartografia va assolir tal Perfecció que el mapa d'una sola Província ocupava tota una Ciutat, i el mapa de l'Imperi, tota una Província. Amb el temps, aquests Mapes Desmesurats no van satisfer i els Col·legis de Cartògrafs van aixecar un Mapa de l'Imperi, que tenia la grandària de l'Imperi i coincidia puntualment amb ell. Menys Addictes a l'Estudi de la Cartografia, les Generacions Següents van entendre que aquest dilatat Mapa era Inútil i no sense Impietat el van lliurar a les Inclemències del Sol i dels Hiverns. En els deserts de l'Oest perduren trossejades Ruïnes del Mapa, habitades per Animals i per Captaires; a tot el País no hi ha altra relíquia de les Disciplines Geogràfiques. Suárez Miranda. *Viajes de barones prudentes*, llibre quart, cap. XLV, Lleida, 1658."

Referències

BORGES, J. L. *El Hacedor*. Madrid: Alianza, 1981, 158 p.

GARCÍA JIMÉNEZ, L. *Las teorías de la comunicación en España: un mapa sobre el territorio de nuestra investigación (1980-2006)*. Madrid: Tecnos, 2007, 310 p.

MARTÍNEZ NICOLÁS, M. "Masa (en situación) crítica. La investigación sobre periodismo en España: comunidad científica e intereses de conocimiento". *Anàlisi*, núm. 33, 2006, p. 135-170.

OLLIVIER, B. *Les ciències de la comunicació. Teories i aportacions*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2010. Col·lecció Aldea Global 23, 311 p. Traducció: Laia Arenas (publicació original en francès: 2007).